

Quan la informació desdibuixa les fronteres

Les noves tecnologies de la comunicació han modificat els equilibris i els fluxos de les informacions. Avui som a les portes d'un nou sistema que, gràcies a Internet i a les telecomunicacions, ha anat desdibuixant les fronteres informatives i ha modificat els esquemes de les comunicacions.

Els processos de globalització sovint són descrits de manera superficial i circumscrits estrictament als processos econòmics. Però van molt més enllà d'una simple mundialització de les relacions econòmiques i abasten tots els àmbits. També el de la informació i el de la comunicació.

Avui les noves tecnologies de la informació han començat a dibuixar un panorama comunicatiu en què la informació ha anat ultrapassant, cada cop més, els àmbits estrictes determinats pels estats.

Durant el segle XX s'havia configurat un sistema de mitjans d'informació organitzats al voltant dels estats nació. Avui, cada cop més, aquesta vinculació es desfà i les xarxes que ofereixen les noves tecnologies han anat configurant un nou paisatge informatiu.

La proximitat de la premsa estrangera. Després dels atemptats de l'11 de març a Madrid, a l'estat espanyol es van viure uns dies de convulsió política i informativa que va refermar els canvis que s'estan produint en els sistemes informatius i de comunicació. Els esforços del Govern espanyol per bloquejar el flux informatiu, referit a l'autoria dels atemptats de Madrid, es va veure superat, d'una banda, per l'accés de la població a la premsa internacional, i de l'altra, per la difusió d'informacions a través d'Internet i de les xarxes de telefonia mòbil. No era la primera vegada que a l'estat espanyol la premsa estran-

gera esdevenia una de les poques fonts fiables d'informació —com havia passat durant el règim franquista—, però ara sí que aflorava amb claredat l'assumpció de les noves tecnologies com a eina d'informació per a una gran part de la població.

Per a Antoni Esteve, professor de la UPF i de la UOC, president del Grup Lavínia, "hi ha situacions que permeten visualitzar coses que ja estan passant. El 23-F es va dir que era la nit de la ràdio, però el cert és que ja havien aparegut les emissores de la FM i moltes ràdios locals. Ara, el 13-M, ha passat una cosa semblant, es va detectar una cosa que ja existia". Esteve continua dient que "ens trobem, doncs, davant d'uns avenços tecnològics que ja són en mans de nous usuaris, amb aparells amb tecnologies sense fils, missatges SMS... Tot això té un paper transcendental, que es fa visible el 13-M, però que ja fa temps que existia en la quotidianitat de la gent. Molts moviments antiglobalització, contra la guerra, el Prestige, etc., ja havien utilitzat la xarxa. En certa manera, és el mateix que en el seu dia va passar amb el telèfon, i avui es fa servir com la cosa més normal del món".

Sigui com sigui, aquests fenòmens no són exclusius, com és obvi, de l'estat espanyol. Avui per avui les noves tecnologies permeten l'accés a mitjans d'informació estrangers des de qualsevol racó del món amb una relativa facilitat. L'ús generalitzat d'antenes parabòliques, per exemple, a molts països subdesenvolu-

Els mitjans d'informació tradicionals del segle XX estaven directament relacionats amb el concepte dels estats nació.

pats o en vies de desenvolupament, ha fet que la televisió per satèl·lit esdevingui una finestra oberta per a molts ciutadans d'arreu del món. La generalització de l'ús d'Internet també s'ha convertit en un aliat per a la recepció i la difusió d'informació.

L'estat nació, entre el global i el local. La professora de la Càtedra UNESCO a la Facultat de Ciències de la Comunicació de la UAB Mercè Díez, explica que, amb la globalització de les noves tecnologies, el desdibuixament de les fronteres es produeix per una doble acció. D'una banda, hi ha el procés més evident, pel qual les informacions ultrapassen els marcs habituals dels estats, gràcies a les noves tecnologies (satèl·lit, Internet, etc). Però, d'altra, paral·lelament també es reforcen els mitjans locals. D'alguna manera, diu Díez, "es deslocalitza el consum de la informació", és a dir, que permet que qualsevol ciutadà del món pugui accedir a les informacions locals des de qualsevol punt del món. Per tant, doncs, la visió que ofereix aquest mitjà, tot i arribar a qualsevol part del món, no deixa de ser regional o local.

En general, els processos de globalització han comportat el debilitament del concepte dels estats nació, amb l'apari-

Els mitjans de comunicació supranacionals i els locals estan menjant espai als tradicionals mitjans d'àmbit estatal

ció de les estructures supraestats, i alhora l'afloreament de les identitats regionals. De la mateixa manera, doncs, en l'àmbit de la informació, els mitjans supranacionals, d'una banda, i els mitjans locals, de l'altra, estan menjant espai als tradicionals mitjans d'àmbit estatal.

Antoni Esteve explica que "l'estat nació, l'àmbit intermedi en aquest nou ordre informatiu, és el que pateix més". Afegeix que "la xarxa funciona amb la doble clau de globalitat i de proximitat, que és el que té sentit". Per a Esteve, cada cop més veurem una gran concentració de mitjans a escala mundial, que tin-

dran visions molt globals del món, potser amb algunes adaptacions territorials o idiomàtiques, però també, perviuran uns mitjans locals que oferiran una informació de més proximitat. Els grans mitjans tradicionals del segle XX (*The Times*, *Le Monde*, BBC) eren molt lligats a l'estat nació, diu Esteve. Ara ja comencen a aparèixer els més globals, com la CNN, American On Line, o s'han anat configurant grans grups mediàtics supraestats. Alhora, per una altra banda, van proliferant els mitjans locals.

Tot i això, per Mercè Díez, cal evitar, a l'hora d'analitzar els nous paradigmes de la comunicació, el "determinisme tecnològic", és a dir, aquelles interpretacions que expliquen els canvis socials a través només dels canvis tecnològics. Díez afirma que "no és Internet qui fa que es difuminin les fronteres dels estats nació". D'alguna manera, doncs, els canvis socials i culturals es veuen reforçats amb les tecnologies que van sorgint, però no són aquestes les que propicien els canvis socials. Així, segons aquesta argumentació, la tecnologia i la comunicació estan en concordança, diu Díez, "amb allò que està passant, amb la nostra manera d'entendre i de relacionar-nos amb el món". Les noves tecnologies vindrien a ser les eines d'aquestes transformacions, no les causes.

Democratització de la informació? Des de postulats neoliberals sovint s'ha plantejat la tecnologia com un element neutre, que concordaria amb aquesta visió "determinista" de les tecnologies. Enfront d'aquesta visió se situarien les tesis que plantegen que els ciutadans tenen un paper en l'ús de les noves tecnologies, que acaben sent utilitzades per a allò que la gent necessita o considera útil i oportú.

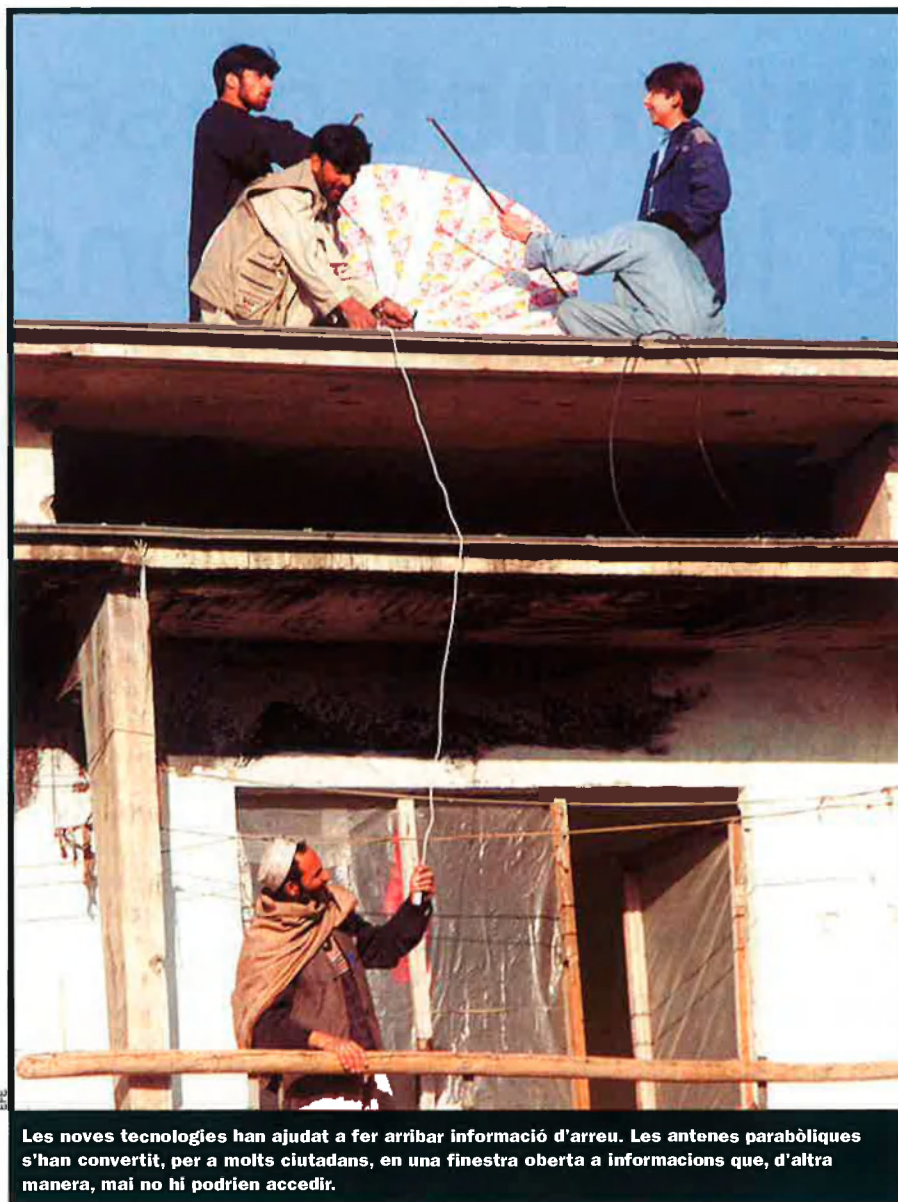
Sovint molts avenços tecnològics han estat dissenyats amb uns usos inicials que s'han anat modificant. Les comunicacions per satèl·lit, la mateixa xarxa d'Internet, les telecomunicacions sense fils, etc., han nascut de l'entorn militar i per interessos estratègics. Però a poc a poc han acabat tenint usos socials diferents als inicialment previstos. Fins i tot, en alguns casos, han esdevingut determinants per a l'afloreament de corrents so-

cials antagònics als que inicialment havien potenciat aquestes tecnologies. Seria molt difícil entendre la capacitat de mobilització contra la guerra de l'Iraq, per exemple, de determinats col·lectius, si no fos per l'ús de les noves formes de comunicació (Internet, telefonia mòbil, etc.)

Aquests nous sistemes de comunicació en xarxa han facilitat que els ciutadans esdevinguin receptors d'informació i alhora emissors. De manera que la nova societat de la informació ha fet possible que el receptor deixi de ser un actor comunicatiu passiu i pugui participar directament en els processos de construcció de les informacions. Missatges de telefonia mòbil, els diaris interactius personals, correus electrònics i pàgines web, han esdevingut eines que han trencat els esquemes tradicionals dels mitjans de comunicació. I han esdevingut eines de democratització de la informació.

Malgrat aquestes possibilitats de participació de la ciutadania en l'elaboració i la difusió de la informació, que presenten les noves tecnologies, hi ha límits.

Per al professor de Comunicació de la Facultat de Comunicació de la URL Ferran Sáez si bé és cert que estem transitant d'un sistema comunicatiu vertical —les informacions eren elaborades per grans corporacions que enviaven uns continguts a un receptor passiu— a un de més horitzontal —en el qual el receptor és també emissor—, cal tenir present que aquest paradigma té uns límits. Per a Sáez, "aquest nou model, que se'n apareix com la panacea de la llibertat i del protagonisme de la societat civil en xarxa, està limitat per la propietat dels canals de difusió de la informació". És probable que assistim, segons el parer de Sáez, a un procés de "rectificació d'aquest nou sistema en xarxa, que comportarà una nova verticalització". "Quan enviem un missatge en cadena a través del correu electrònic, no hem d'oblidar que ho fem a través d'una gran multinacional com ho és Telefónica", exemplifica. De manera que matisa l'eufòria que en alguns sectors generen les noves tecnologies com a paradigma de llibertat i democratització. La propietat d'aquesta tecnologia no és global, sinó que acostuma a estar en mans de grans grups multinacio-

Les noves tecnologies han ajudat a fer arribar informació d'arreu. Les antenes parabòliques s'han convertit, per a molts ciutadans, en una finestra oberta a informacions que, d'altra manera, mai no hi podrien accedir.

nals. Per tant, és lògic pensar que aquestes corporacions supranacionals puguin acabar posant límits o regulant, d'alguna manera, els usos d'aquestes tecnologies.

Un exemple relativament recent és el tancament de tots els xats (grups de conversa per Internet) no moderats que incloïa Microsoft Network (MSN), uns dels més populars del món. Per a Sáez, "aquesta horitzontalitat i aquest alliberament és una imatge una mica fantasiosa, ja que a la que el propietari talla la línia, s'acaba la llibertat". Així mateix, doncs, considera que "no es pot entendre que estem vivint l'inici d'una transformació radical; el que abans dominaven les grans xarxes de televisió, ara ho domi-

nen les de telecomunicació". En aquest nou model, doncs, la societat civil pot ser més protagonista de la informació, però la propietat dels canals de difusió continua en mans de les grans corporacions.

De manera que potser sí que som a les portes d'un canvi del sistema comunicatiu, però no d'un canvi radical de paradigma, sinó més aviat a una correcció del paradigma de la verticalitat informativa que hi havia fins ara, en el qual els estat nació han perdut pistonada en favor de grans corporacions privades supranacionals de telecomunicacions.

Enric Rimbau